

ТҮҢНЕЛДИ
ҮНДҮРГЕН

Чагайдымдыга тудуунуң ажылын эки чорудары болгаш чурттакчылар чарының ары-шевер байдалын экинчидери дээр автономну республикаларның, крайларның, областларның болгаш Москва ба да Ленинград хоорайларының Бүгү-желек социалисттик чарымының 1974 чылдың баштайгы чартымында түнчелдерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш ВЦСПС үндүрген. РСФСР-ниң девискээринге чурттага тудууну күрүнениң ачка тускайлашканын бо чылдың баштайгы чартымында 106 хуу нуусеттингенин хулаас алган доктаалда айткан. Чурттага башкарыларның капитал болгаш агар септелгенин хоорайларга болгаш өскө-даа чурттакчылар чарыларда квартираларны газ-биле хандыраар, орунтар тудар, нөвүруглер болгаш өскө-даа гидротехниктиг тудуулар нылар талазы-биле даалгаар амыр нуусеттинген. Ол-ла үе дургузуна РСФСР-ге коммунал-амыдырал хандырылганын ачы-дузанын чедир талазы-биле даалга амыр нуусеттинген, чонга 61 миллион рубльдиң ачы-дузанын чедирген.

Амур, Ярославль болгаш Н. Ленин облустар, Башкир АССР, Краснодар край, Москва болгаш Ленинград хоорайлар чарышка эң-не чедикшигин болган. Олар чурттага болгаш коммунал тудуг, чурттага башкарыларның капитал болгаш агар септелгенин, орунтарны болгаш тротуарларны мыйлы, капитал септелге талазы-биле хоорайларны болгаш өскө-даа чурттакчылар чарыны ногаанчыдып, чагайды тудар талазы-биле планын даалгаларына база социалисттик хулааскыларны амыр нууседиң, оларның ары-шевер байдалын экинчиден. Хей-ниги болгаш чон-даа чурттакчылар чарыны чагайдыды тудар, ногаанчылар болгаш санитар байдалын экинчиде талазы-биле улуг хемчээлди ажылды кылган.

Бүгү-россияның социалисттик чарымының тилкелеринге РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелин болгаш ВЦСПС-тиң шилчир Кызыл туктарын ачка шаңналы-биле нады тыыскан.

ЧУРУНТА: бригада кежигүнери (солгай талдан оң талаже) чер казычысы А. Е. Козлякин, бригадир П. А. Паршукнов болгаш комбайн машинисти В. И. Полозов.

А. КУЗАРНИННИҢ ФӨТӨЗҮ. (СЭТА-ның фотохрониказы).

УГЛАНЫЫШКЫН ТОДАРАТТЫНГАН

1974—1975 өөредилге чылы СЭКП-ниң XIV съездинин бүгү-ниги ортумак өөредилге шилчелени доозар дугайында директиваны амдырага боттаптарынын түнчелги чылы. Ынчангаш башкыларын чачыл болган август чөвүлөс хуралдарынын кол айтары бүгү-ниги ортумак өөредилге шилчелени доозарынын талазы-биле моон сонгааргы хемчегер дугайында боюн турары чөвүлөс Кызыл хоорайнын школаларынын башкыларынын чөвүлөс хуралында кичөөнгейин төвүнге база ол айтырыг тургустунган.

Эрткен үш чылдарында дургузуна Кызылдын школаларынын башкылар коллективтери, улус өөредилге айкалдары бүгү-ниги ортумак өөредилге шилчелени доозарынын талазы-биле, өөредилге-кичээл деген аяк ажалды сайыраагылаарына чедикшилерин болган илеткелди Кызыл хоорук-комунуң улус өөредилге шилчелени эргелекчини З. Ф. Борисова демдегелген. 1971—72 өөредилге чылында Кызылдын 10291 өөреникчилеринде 366 кижин ийи чычык боор, өөредилге хуузу 96,5 чедир турган бола, бо өөредилге чылында өөредилге хуузу 98 хуу чедик. Бо өөредилге чылында 252 башкы, 184 класстар чүс хуу өөредилгени чедир алган. Ол дээрге башкыларын болгаш

када дег, ажып эрттингезин чедестер, дозу шилчирлет-тинмезин айтырылгар барын илеткелди болгаш санаа берген штер демдегелген. Август айның агазинде болуп эркен РСФСР-ниң Дээди Советинин сессиясында база бүгү-ниги ортумак өөредилге шилчелени доозарынын айтырылгары шилчирлеттинип турда, бисте байдал ам-даа көчүрү байдал. Эрткен өөредилге чылынын түнчелги-биле Кызылдын школаларында 200 өөреникчи ол-ла классты катап өөренип. Өөредилге хуузунын чылды чылче өзүлдөс чавыс. Бүгү-ниги сес чыл өөредилгенин дугайында Хоой-

Эге класстарга башкыны ону чок ажылынын түнчелги. 112 өөренип шыдаар, чүрүм-сагым класстын өөреникчи деп харажыны берген. А чылдар эркен. Чугае-Сергей эвес, өскө-даа өөрүнү өөредилген сулар, харын катап орап апарганын чылдаганы чүдөл? Класс удурткучулары башкылар чыл бай-

болгаш комсомол организац-цияларын ролуну дугайын, ВЛКСМ-ниң XVII съездинин шилчирлетинге, орта Л. И. Брежневтин чугаазында үндө-лөс пионер болгаш комсомол организац-ияларын ажылы чарымынын дугайында илеткелди ВЛКСМ Кызыл хооркомунун бири секретары Е. Л. Воронцов кылган. Кызыл школаларынын башкыларынын август чөвүлөс хуралында өөредилге чылында башкыларын ажылынын кол уганышкынын толара-дып, бүгү-ниги сес чыл өөредилгенин дугайында Хоой-луну хажык чок күөсөлдү, бүгү-ниги ортумак өөредилге шилчелени доозарына эргежок чугула бугу хемчегерлерин амырды даалган.

Ус чөвүлөс хуралга Тыва АССР-ниң Чырдыкшыкчи министрствозунуң, СЭКП Кызыл хооркомунуң, хоорук-комуну харымсалтагы айкалдарынын елжин, үнчел саналдары берген. Эртемнер, класстар, кичи-зилде ажылынын бөлүктөрүн айы-биле болган секцияларга башкылар чаа программа-биле ажалдарын дуржулгазып олдуруп, методиктиг чаа сумелерин алган.

М. СААЯ, «Шынык» көрр.

Башкыларның август хуралдары

Школа бүрүзүндө башкы ажылынын сөзүтү мастерлери, урууларын сагым-сеткилин ханы билер кичирилдиктер көвүлдөн. Школаларга улуртулга болгаш хыналда чогуур деннеде көлүрүлгөн.

Уш чылдын ичинде школаларын өөредилге-материалдыг базаны быжыккан, урууларын өөренипте таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Ынчалза-даа Кызылдын школаларында, бүгү республи-

када дег, ажып эрттингезин чедестер, дозу шилчирлет-тинмезин айтырылгар барын илеткелди болгаш санаа берген штер демдегелген. Август айның агазинде болуп эркен РСФСР-ниң Дээди Советинин сессиясында база бүгү-ниги ортумак өөредилге шилчелени доозарынын айтырылгары шилчирлеттинип турда, бисте байдал ам-даа көчүрү байдал. Эрткен өөредилге чылынын түнчелги-биле Кызылдын школаларында 200 өөреникчи ол-ла классты катап өөренип. Өөредилге хуузунын чылды чылче өзүлдөс чавыс. Бүгү-ниги сес чыл өөредилгенин дугайында Хоой-

лу чылдан чылче чедир күү-сетимей келген. 1972 чылда 96, 1973 чылда 95 школа намызгы уруулар школаже хаара туттунмаан азы өөредилгени ара катган. Школаны ара катган чаштарын кол кезин ийи чылчылар бооп турар. Школаны ара катар, катап орап чорукту чылдаганы башкыларын өөреникчи буруу-биле бот-тускайлаң ажылды чуртаптында, клас башкыларынын хой солгур, тууга ажылын дуржулгазын, урууларын психологтук болгаш өг-бүлөсүндө байдалдарын херекке алабындан хамаар-жыр. Чангыс чикти кирирге-ле чедир. Сергей Б. 8 класка ийги чыл өөренип тура өөредилгени ара катган.

тык, ай, улдуң сагында сол-чүп турганында. Ыдыг та-варылга № 10 школага бол-ган.

Бүгү-ниги ортумак өөредилге шилчелени доозарында беткел ажалдары ба-за көчүрү дүвүрүлгөн. 1972 чылда сес классты дооскан 1051 кижини чүткө 668-ин тос класка хулаас алган. Тос класка хулаас алышканынын планы нуусеттинмей келген.

№ 2 школа эртен өөредилге чылын ий-не кузу түн-недердиг дооскан. Өөредилге хуузу чүткө 94 четкен. Инада 1-ги класстын 62 өөреникчилерин 3 аякы, 2 класстан 5, 57 алды-классылардан 16 кижин багай өөренип чүткө башкыларын харымсалга

КЕМЕРОВО ОБЛАСТЬ.

«Южубасеуголь» комбинат-тың Междуреченскөдө «Распадская-1» шахтазынын үш-кү үчүстөгү бригаданың берге даг-геологтук байдалы ажып, эрттингезин ажалдан турар.

Ол коллектив чер казар техниканы болгаш ажалдын мурнакчы дуржулгазын долду-зу-биле ажыгламышан, чыл агазинден боор пландан амыр 100 амыр погон-метр черни казып эркен болгаш чартык чылдын түнчеленде шахтаның дагжыларынын аразында социалисттик чарыштын бири чери чылап алган.

ЧУРУНТА: бригада кежигүнери (солгай талдан оң талаже) чер казычысы А. Е. Козлякин, бригадир П. А. Паршукнов болгаш комбайн машинисти В. И. Полозов.

А. КУЗАРНИННИҢ ФӨТӨЗҮ. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАШТЫРЫЛГА

ТАМБОВ. Областың таражылары дүжүттү ажал алды-шан, келер чылда сагып турар. Олар чартык миллион хере гектар черге күзүң чажар тарааны тарып элээттир. Сон барык үштүң ийи кезинге «Мироньевская-808» деп дүжүттү сөртү чаштырар деп турар.

Мункал районунуң ажал-агыйлары ол ажалды калбаа-биле кирген. «Россия» совхозтун механизатору И. Калугин «ДТ-75» трактор-биле үш саялажыг ажалдаш, хүн дургузунда 33 гектарын чаштырар нормалды тургаш-ла, ону 41 гектар чедир күөсөлдү турар.

ЛЕНИНГРАД. Ленинградтың механизаторлары чач-боран-дыг-даа болза, улуг мергежилди, дуржулгазы болганда чаштырылганы кыска хуузада кызыр аргалыг бооп турарлар. Амыр үеде ол күзүң чажар тарааның дең кезин тарып доозупкан. Областың сонгу-чөөн талазында Подпорожье району шолдуң тарааны чаштырар деп турар.

БРЯНСК. Новозыбковское районунуң «Ленинге тураскаал» колхозунуң трактористи Александр Ласочко күзүң чажар культураары тарылазынга рекорду чедирген бооп турар. Ол «ДТ-74» трактор-биле үш саялажыг ажалдаш, хүнүң-не 50 гектар көк-тарааны чаштырар четтинип турар. (СЭТА-ның көрр.).

БИСТИН АЖЫЛЫ

Бистин коллективисттик тудуулары болгаш инженер-техниктик ажалдакчылары боттарыга алган социалисттик хулаасын күөсөлдү дээр кызылмай ажылдан турар. Беш чыл планын хуузаа бегинде күөсөлдү деп сорулгазын нууседиң бо чылда чаштар ажалдарыныстан хамааржыр болгай. Механизацияланган колонназын администрация чери партия болгаш хей-ниги организац-иялары-биле калды бузуруге черини мурнунда салдырган сорулгазын күөсөлдүрүп бугу ажалчыларнын мобилизация келген.

Бо чылдан кылар ажалдарын хемчээлин болгаш социалисттик хулааскыларын негеддерин баш улуг бугу ажалчыларны дүжүлдүрүп, оларнын эргелик социалисттик чарыштын организац-ияларын кичөөнгейин күөсөлдүрүп келген.

Ажыглалга кирер улусчу тудуг

Республика наймысыламын чурттага болгаш албан организац-ия, бугуруге тудууларын чымыр дээр соола-гу чылдарда хой сагып үрүмек котельна-лары тудуп турган. Ол котельналардан үнген ыш хоорайнын агаарын баксырадып турарын барымаалааш, СЭКП Тыва обкомунун болгаш Министрлер Чөвүлелин тускай доктаалы-биле Кызылдын электростанциязыдан үнген чымырдага дамчыла-газынын тудуун шапкынчылар сорууга-биле ону бо чылдан ажыглаага кирер улусчу тудуг кылдыр чараан.

План өзүлгөрүп ол дамчылаага шутуму бо чылдын төнчүзүңгө чедир электростанция-ның бодундан алды километр шөйлүп келер көрдүңгөн турган. Ол доктаалды өзүлгөрүп улусчу тудуг турар. Ол доктаалды өзүлгөрүп улусчу тудуг турар.

Ам улусчу тудуг кандай байдалды чору-п турары? СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелин доктаалында айттылган хуузаалар, хемчегер боттанып болур бе? Бо болгаш ажаа хамаарышкан өскө-даа айтырылгарын ук тудууну кол харымсал турар Кызылдын «ЦЭС—тудуг» эргелекчини кол инженери В. И. Новиковтун эргелекчини корреспонденти-виске чугаалаанын парадымсы.

Корреспондент: Тудуг кылдып биле станция аразында Дачия деп автобустар доктар черин-де чедер. Ында-даа чок, мында-даа чок. Ынчалза-даа бис ону септар-биле тудуп доозупкан, комиссияга дузаап бериптер бис. Бир хемчээленис ол болду өзү.

Дараанында демги-ле доктаалды амырда 160 тонна мылгы хоолойны, элээн-не хой черлерге чедип турар, алды ар-галды бодуруду. Ол ам орукта чоруу орап, августтун бо хүн-неринде шутт борта чедирип эжеп алыр бис. Ол дээрге биске үшкү кварталда кылар ажалдымыс хемчээлди-дир. Азы ону демги-ле улаштыр 11-ги школа дужуга чедир шөс өзүр бис. Барык-чыл хоолой уксенис ол.

Оон ийи канчаарал? Айты-рып барың: бирээде, база катап хоорайга чыгылаар улуг чоручуларга баштайгы дээр-зинде чыл төнчүзүңгө чедир бе-зи 644 тонна хоолой хере! Дөркү кварталдымыс планы бо. Моон дугайы, ону шутт бээр-лепни албаанда, ийи-мылгыг дег чугаалаары берге. Бистин республиканын агаарын чылды-тага херегээр хоолойлардыг кылар кань биске ону берип

дыр. Чижээ, демги-ле 7—8-ки километрге чер казар ажалдарын доозубанын бистин бургууус эвес. Ол дээрге Кузнецк куудучуу-биле № 1 АТБ-ниң аразында бичиң уа-сат. Чылдылгы шугумунуң улус таварып эртер девискээрге коммунисттик организац-иялар биске санаал чок чылдылар бээр боор чүе-хир. Ол эки. А бо үстүңде алааныс участка-га чарылаа кабелиң «Восток-примсвязь» трестин эш Антонов уаурткан участка мартта бээр ону биске кылып берип чылашкан.

Корреспондент: Кижик хүжү чедир деп эгезинде чугаала-дыңар. Үстүңде чугаалаан доктаалда хоорайнын албан, организац-ия, бугуруге черлерин-де ол талазы-биле дузалаш-каны деп айткан болгай. Ол талазы-биле байдал кандаймы?

В. И. Новиков: Баштай тудууга характеристик айы-биле ажал хуузааларын чугаала-лашкыма, айтырып колуудуна харымсалтына бээр боор. Бистин боттарымыстың тудуугу-ларымс кол керээ өзүлгөрү ажалдан турар организац-ия болганда, объектин бүрүн харымсал турар болбайн ага. Ынчалза-даа мында үш организац-ия ажалдан турар бол-дур эвесле: чер ажалдары, дес-пичер салыры, демир-бетон, чымыр элээр-бетон, тудуу-жык демир-бетон ажалдары бис харымсал турар, а хоолойларын калпак тудууш-тарын, оларын салырын, кон-денсаторларын эш кезип каан черлерге элээр, шиттер ала-гаштары кылары черелги ажалдарын «Сибирский-энерго-монтаж» мастерлиг бөдү, хоолойларын өзиг таратпас чымырлашканын — «Восток-энерго-монтаж» деп трестин организац-ияны кылмы

турар. Ынчангаш бо тудугта колуудуна-ла тускай мергежил-ди кадрлар херек. Ынчангаш биске өскөртөн мылгы мерге-жил чок кичилериниң дузаы-даа улуг негетинмес. Баштай-гы уазада биске график өзү-гаар организац-иялардан улус келгилээң, студенттер биске кзып ажалдай берген эвес ону-даа сакташкы бис.

Ажаа хамаарыштыр хоорай-ның автотранспорт бугуруге-леринге соолаң дамчыштыр дүжү-биле өөрүн чедиргенисиз-тик илгерилер болуудыг бистин тудууларымыс хоорайнын куудучуларын бир кылдыр ка-зып калканы, а ол хыраак кал-ды-даа доннегел турар, сай көзүбөс. Ол дээрге биске ав-тотранспортчуларын автома-шиналар-биле чедирген улуг дузазының ачымы-дыр.

Корреспондент: Тудууларын ийи аразында чарыштыг ти-лекчилерин адып болур силер бе, Владимир Иосифович?

В. И. Новиков: Чарыш дугайында хойку чугаалаң болур ийик Кысказы-биле чугаалаар-га, бо чугула, улусчу тудууну дүргедеринге чорум-на харын чарыш биске үнчел дузазын чедирип келген. Боттарымыска хамаарышкан участкаларын болгаш тудуугу бригадалар-нын аразында чарыштыг негеддерлерин демги чугаалааны-ыс доктаалдын өөмүндө эле көргөн бис. Оон түнчелги кварталдан үндүрүп турар бис.

Бирги болгаш ийги квартал-ларда Н. А. Крашенингов уаур-ткан № 1 участка тилкелди, бо-луд, чылдык баштайгы чары-тында ук участкан ажалды амыр-шчилер эргелекчини шилчир Кызыл тудуг болгаш 200 ру-бльдиң ачка шаңналы алган.

В. И. Новиков: Чарыш дугайында хойку чугаалаң болур ийик Кысказы-биле чугаалаар-га, бо чугула, улусчу тудууну дүргедеринге чорум-на харын чарыш биске үнчел дузазын чедирип келген. Боттарымыска хамаарышкан участкаларын болгаш тудуугу бригадалар-нын аразында чарыштыг негеддерлерин демги чугаалааны-ыс доктаалдын өөмүндө эле көргөн бис. Оон түнчелги кварталдан үндүрүп турар бис.

Бирги болгаш ийги квартал-ларда Н. А. Крашенингов уаур-ткан № 1 участка тилкелди, бо-луд, чылдык баштайгы чары-тында ук участкан ажалды амыр-шчилер эргелекчини шилчир Кызыл тудуг болгаш 200 ру-бльдиң ачка шаңналы алган.

В. И. Новиков: Чарыш дугайында хойку чугаалаң болур ийик Кысказы-биле чугаалаар-га, бо чугула, улусчу тудууну дүргедеринге чорум-на харын чарыш биске үнчел дузазын чедирип келген. Боттарымыска хамаарышкан участкаларын болгаш тудуугу бригадалар-нын аразында чарыштыг негеддерлерин демги чугаалааны-ыс доктаалдын өөмүндө эле көргөн бис. Оон түнчелги кварталдан үндүрүп турар бис.

С. ТУШНОВ, № 585 НММ-ның тудуг коми-тетиниң даргазы.

ЭСМ башкарып турар

Белорус ССР-ниң автотранспорт министрствозу республиканын колхозтары болгаш совхозтарына чаа дүжүт сөөртүрүп дээр үш муң амыр чүк машина-ларын чоруткан. Хоорайларын чылаашканы таражыларга дузаалары-биле шаңнардан күрүнениң чыла хулаас алдыр черлеринде 170 муң амыр тонна тарааны чедирген.

Министрствонун кол санала төвүңүң сай түнчелдерин ажылаанын амырда автотранспорттук ажалды улам таарымчалыг аларган. Чүдүрүр-ажу-рер ажалдарын шыгым графини тургустунган. Чүкчүк хемчээлин болгаш транс-порт чүдүрүлгенин санын чымыр чокка санап, үндүрген түнчеленде беткелге черлеринде машиналарын халас турар чорум кызырларган.

Уруучулдыг чач-боран дүжүт ажал алышканына шаптыктал турар. Ышкан тарааны дүрген ажал ап, сөөртүр дээр автобаздарын үштүң би-

рин кожууларам кылган. Чангыс-ла мылгыг автобезд хары угда он тонна тарааны сөөртүр аргам. Тарааны хааржактарга сөөртүрүп база ажылап эгезен. Витебский автоколхозынын кыгырчыг өзүлгөрү республиканын транс-портчулары кездэ ажал-инчилерге дузалашканы улам күөсөлдүрүп, чүкчүктерин шапкымы, шынарды чедирерин, бугуругу чорукту белидерин, хонукта соруугагени 120—130 хуу чедирерин оралдыгы турарлар. Брестин автобу-дуртуг чериниң чолаачы А. Пашков дүжүт ажал алышканын өзгезин-ден бээр 770 тонна тараа сөөрткөш, эсватор-шыгжамырга хүнүң-не 30—35 тоннаны чедирип турган.

М. ПЕТРОВ.

ШЫН

Совет Тываның

30 ЧЫЛЫНГА

ХООЧУН

ЧОЛААЧЫ

Кулооунда кызыл кожаалык чүк машиназы республиканың садыг базанын девисэригине болган чок-ла кире маңнап келген, бир-ле садыг жанын басып турганын бо-ла көр-мө.

Ол болза Тывага эң баштай машина-техника-биле салым-чоуун холбаштырганнардың бирээн, хоочун чолаачы-дыр. Оңч чүктүгү машиназының кабиназын дааны соондунде берге чыларда-ла кады олурун тораан болгаштың танышканы дээр мен.

Урашай Узуи-ооловниң машина-техника-биле холбашкан куртугалыг кыяларын эргелди дээрин чу-гаалаксадым. Боду 1916 чылда Чөөн-Хемниң Ча-даанга төртүтүнген кижин, 1933 чылда Тываның «Эле-тес» дүржөөмунга болган Улуг-Хем районун «Арыг-Түзү» дүржөөмунга баштайгы тракторлар даягып эгелеш.

Шагаан-Арыг хоорайга чечектер делгелгенин чылдың-на организастап турар бис. Делгелгени хоорай Совети болгаш хоорайның дөржөөнүр чоу-луи башчыларың, август хурааны таварыштыр эртерини чаңдыл болган. Бо чыныг делгелгени Совет Тываның 30 чылдың турсаалыг бис.

Делгелге белеткеди чыны-на эгелеш. Шагаан-Арыг хоорай Совети болгаш хоорайның дөржөөнүр чоулуи «Эң эки бажым девисэриң» база «Эң эки чечек өстүргениң» деп чарышты организастап, чарыштың белеткедери ажал-доп кылган.

Анык механизатор Тываның Совет Эмчилгенин составыга каттышкан чынык чынында бир чыны боланып келген. Чолаачы оолдар мээң «чоржай-тракторуму чүте кыжыраан дег халдым эртин турарым? Мен чоңган мен! Трактор тынч каш чыл тузуп келген, машинаны башкарап кылдыр кайлап өренип шыдаас деп мен? Бичаган бир-ле дыңнап турарымга, Кызылаа чолаачылар белеткэр чүте үндүрүлдүрүп, алыштыңаң, чүткүл доктаатпыман. Бир-ле тамжым чолаачы-лык дүк чүзүрген машина-зыга олурупкан ханкан мен.

Советурастниң чолаачылар белеткэр күрүзүңү дарагына күзелин илердиримге, тракторист мен-дэн сөзүңү дыңнаш хала чокка хүлээп, алгашыңга амраашымы чүд дээр-деп, ол сактып чуталар.

Оңч күш-ажал дентерин көргө, «1944 чылдын он айының онунд хунуңда Тыва топ кооптуң бараан соортур чолаачымы кылдыр хүлээп алган» дээнден өске бичиңдыге чок. Ол дээрге Совет Тываның 30 чылдарының дүржүүлэе ак сеткилден ажалдан келген сыныш чок күш-ажалы кижилерниң бирээн-эрг-дээршип херечлеп турар барымдаа-дыр. Республика девисэриңде оңч басып, барыан черп чок. Менталин Мингүр-Тайганың Мур-Аксы, Могой-Бүрэн суурларының чоңу ону таныйр.

Чүте дээрге, оларга чекке катан барааннар соортур кедритин дээр! Кызыл көртүк шыккан бекин арттарын, арга эминерин чара чүткүдүрүп чорашып, кышкы уеде ыраки (Тоюуга) чеге-даа чорашын ол боду тораалар-биле чуугалар.

Урашай Узуи-ооловниң Совет Тываның 30 чыл он төлөптин уктуур дээр со-циалитизм чарыкка киржип, республиканың АТК-зының бугу чолаачылары-биле кады бир делгиз ажалдан турар. Чаагыр күш-биле, 4 кул-чак күш-ажалы чедип-шиңерип-биле Урашай Узуи-ооловниң В. САГААН-ООЛ.

Байконурнуң изиг чайы

«СОЮЗ-15» КОРАБЛЬДИН УЖУДУП УНГЕНИНИН ДУГАЙЫНДА РЕПОРТАЖ

Күрүне комиссияның сөөлү хураалыга «Союз-15» ко-рабльдин экипаж кезиңгире-риниң чутгаалыгына база ол экипаж чедипшиңгириниң болу-рунга бүзүрел тодаргай-биле илереп турган. Корабльди ужу-дуң үндүрүңгине белеткел тур-ган конструкторларга болган вижнерлерге, ажалчыларга Геннадий Сарафанов өөрүн-дүрүңгү илереп, байыр чедир-ген. Минтип корабльге олуруп алган, ажалга баары—Бүзүр-ла таалаалдыр деп ол чутга-лаш: ужудушкунуңун про-грамманы чүте тергип кыл-дыр чүдүрүңгине экипаж бү-рүн шиттирелдеп деп немел каан.

Бо ужудуң үндүшкүн, моң мурундаады-биле бир дөмөй, дүне болап турар болганда, хонуктуң графигин космонав-тар биче эскертп ужурга та-варышкан. Эртен олар парла-ла конференцияны кылган, ужудушкунуңун программаның дугайында чутгаал бергенер, а дүңгитки чедип соонда, карагы чыгыштың иле-дирип турар хунуң чырымын берип турганы дээр, бистин черде артып калган бүгү ки-жилерге өөрүң четтиргенин илергелес, ийн космонавт холдарын чыгаанар.

Космосе ужудуң үндүшкүн хөй удаа көрүңкүзү болуп бу-руп, иччээлде-даа өз илдеп таарыдагы бүрүңгине кижиниң сеткини келээде мырдың бир дугаар көрүп турар чүте дег ханын келер, чүте дээрге космодромуң радио четкини-биле ужудуң үндүрүңгенин мындыг командалары дыңна-гылап келер: — Дугуңуңур ужударыңга кожуңтуңур! — Хелелдиринер. Ол аңуң иштинде перископтардан адыртып, карагы-рыңысты билдиргенин шитти-лей бер бис, чүте дээрге ра-кетдан кыломтер кире терас турар бистин хайгарал пункт-тувус канчаар-даа аажок чы-рык болуп, херелденип келер. Оңч соонда, ол кайгамчык уауу оттуң бөмбүк дүңгенин дүңгөйүнчү, эсти берген дег, көзүлбейн барып, чаңнык дег даат чиде бээрге, октаргайлап сергек үңер дыңналып келди: — Мен — Дунай-дыр мен! Мен — Дунай ийн-дир мен! Ба-зымыкшың тавында-дыр. Про-грамма Бүзүрлар ажалдан чор бис.

Космоска база бир ажал хунуң кычаар эгелеш. Н. ЖЕЛЕЗНОВ. СЭТА-ның тускай коор. Байконур космодром.

Чыгайжыдылга херээн тоон дөрбес чамдык организасталар-лы маңа алдар аптар. Районы соонда халдырыла кылдың, аны ажал-егтиби, күрүне бан-кызы хамаржыр.

Делгелгени организастып эр-териниче столярны, аштыр-ларын чогуур черинге баш бу-руңуңар белеткел — түрүңүз дарагыңа салып салга чогуур. Чыгайжы Шагаан-Арыг хоорай Совети бо айтыртып өренип көрүң чүтүлэ. Д. ОНДАР. СЭКП Улуг-Хем райкомунуң херэжениң ортуңуңа ажал чорудар кылдыңың эргелешкени.

ЧАНЧЫЛЧАН ДЕЛГЕЛГЕ

Бо чылыг делгелгени база-ла башкыларың август хураалы-ның чүтүнде эртеринер. Дел-гелге хоорайның 16 албан ор-ганизация чарыңиң «Эң эки кы-р-жичилер кирижик. Хоорай-ның № 1, 2, 3 урутар сал-тыр, нефтебаза, орук участо-гу, № 1, 2 школа, хоорай Совети, хоорайның коомунал хан-дырылга чери чыл бугу хөй че-ктерин өстүрүп, делгелгеге илелешкел киржип келгенер. Совет Тываның 30 чылдың турсаалыг делгелгенин союуруган.

Чечектер делгелгезинге чыл бүгү доктаамал киржип турар эки чечектер хоорайда эң Чижээлэрге, М. В. Маркелова, Р. Н. Килдина, Г. И. Белкина, Н. С. Дмитриенко, А. А. Пер-залова, З. Ф. Штегалева, Е. А. Григорьева дээр өске-ла ий-терин мактавас арга чок. Уе-түнде алааным болган өске-ла чамдык иштерин херв девисэриңер олар арың-шевер, көрүшүңүт, чараш болгаш ша-налдык черлерин алгылаан.

Ооржак эргелешкени № 9 агиткватирга ажалын чога-дыкчы ажал-бүрү хервир ор-ганизастап турар. «Эң эки агиткватирга» деп вымпелде чаалан алган. Ол агиткватир-га политкыздар уран чүтү-дү болгаш доктаамал ажал-дан турар. Херэжениңер булу-дун көрүшүңүт кылдыр депир тургунан. Ында агиткватир-га ажалдык плакаттары, а-луңлары, номер, чаа журнал-дыр, солун сеткүлдер делгел-гениңиз. Агиткватиргаларны келжигүңерни херэжениңер иштинин ажалчыны хара тур-даның болгаш көрүң-чүрү-чүгөйлер айттарыңарга, сүр-чүгөйлер илелешкениңиз илелеш-кел киржип турарын чедип ал-ган. № 2 агиткватирга чон орту-нунда ажалга база эки тургус-кан. Мында хана солун док-таамал үңүп турар. Күш-ажал-ды болгаш хөй-инининиң коор-му-чүрүмү башкыларыңче ула-тып кызыңгып салган. Мал-чеминиң белеткелгени кыш-таалаашкын, септелге херэ-жениңер илелеш, каш удаа шеф-дуааны чоруткан. Агы уеде Суг-Аксыда херэжениңер чөвүделиниң агиткватиргалары Совет Тываның 30 чылды төл-өптин уктуур дээр белеткел ажалын чорудуп турар. О. БОРАШ.

ДЕЛГЕЛГЕ ФЛОТИЛИЯЗЫ Сүдно тудушкунуңуң Ваню Стурра аттыг Баку заводунуң ийн чаа сүдноу доктаамал ту-румчуу черлеринче чорупкан. Оларның бирээн Керичке у-даан үңкүк, оң өскези за-вод музеегине барып турум-чүй берген. Ияны суд-чо—бирээн о-ла-д олчан итгүдүр ылаан үл-гер-маймы. Ону Виктор Астра-ханцев чааа кылган. Бакунуң эң хоочун ол будуруга черин-ге тудуп тургускан судюлар-ның үлгер-маймы—музееге делгер көргүсөр бүгү «иңиң-флотилияны» ол туауң тургус-кан. В. Астраханцев судюлар үлгер-маймы туауң тургу-ра-ның чамжидан тура соуу-руга чораша, оң мергежиң ажал-ын ишин адырыңга ол догум болган. Заводтуң кол технологу бола берген, В. А-страханцев хөй-хөй судюлар-ның төлвиселдерин тургу-ра-ның киржиң келген. Ам үл-гер-маймы тургурап ажалды ук технологу база-ла хөй-хөй кылдыр иштинде дег улам-чылап турар. Токар, фрезер-чи, казанчы, хонгачкы мергелешкениңиз болган ше-вер ишчи узамалдык-биле техникте профессия мерге-жин дууптур ажалыңарга, а-гы уеңиң судюларның нарын буаңдуң үлгер-маймык төл-виселдерин корабльниң тур-гууларыга аажок дуадың боор туура. Бакунуң ол сүдно-модели-нин чогадыкчы ажал-ын и-жин спорттуң ол хервирине шыктар аажок сонууруга. Оң өр-ө-ниңчелер хөй. Олар далай эртериниң клубуңда өренип турар. (СЭТА).

Аңчылар кичээңгейинге Суг болган тулаа иштэрин бо чылдың чыгыг-күсүк үл-ө-ринде апырарың 1974 чылдың августуң 31-нин эртеринден эгелеш. 1974 чылдың октябры 10-га чедир чешээрэң. Бир ачы-ла хунде 4-тен аажок эвес өлүрети, 1 касты, 4 кул-чак дараа-дүңгүчүк өлүрүп ап болур. ТЫВА АССР-НИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВУДЕЛИНИН ЧАНЫН-ДА АҢЧЫЛЫР-ТЫВЫШ АЖЫЛ-АГЫП ЭРТЕЛЕДИ. (СЭТА).

АҢЧЫЛАР КИЧЭЭҢГЕЙИНГЕ Суг болган тулаа иштэрин бо чылдың чыгыг-күсүк үл-ө-ринде апырарың 1974 чылдың августуң 31-нин эртеринден эгелеш. 1974 чылдың октябры 10-га чедир чешээрэң. Бир ачы-ла хунде 4-тен аажок эвес өлүрети, 1 касты, 4 кул-чак дараа-дүңгүчүк өлүрүп ап болур. ТЫВА АССР-НИН МИНИСТРЛЕР ЧӨВУДЕЛИНИН ЧАНЫН-ДА АҢЧЫЛЫР-ТЫВЫШ АЖЫЛ-АГЫП ЭРТЕЛЕДИ. (СЭТА).

Кызылда «Аялга» магазиниң телевизорлар садыг килди-зиниң коллетивни бараан саарылгазының пазнырын ай-санында чедипшиңгириниң күүсөдип илген. ЧУРУНТА: ол магазиниң анык садыгымы Наташа Ку-солени мурунчак садыгымыларның оорудуңа кирип, коллет-ивтиң-даа, садып алычыларың-даа манталдарың ап ту-рар. О. ОХЕМЧИНИН ФӨТӨЗУ.

ВОЛЕЙБОЛ-СОЛУН, ХӨГЛҮГӨЮН

Волейбол ойлары бистин республикага ая-не илгериней болгаш олар оюнуң бирээн турган. Каш-ла чыл-дар бурунга Кызылдан-даа, районнар төптөрүн-даа во-лейбол шадеринге ойнакчылар шыгырт доду турар боор чүте. Утурган улаушун катан ойнаары бичиң берге. Ам бо оюнуң илдеп массалык чыга-ран-да чыгып-дыр. Ужур чүдө? Ойнакчыларны ажал-жонинде бе алы организастып кижилерниң чөгүңдө бе? Мен бодарымга, илдеп байдалды тургустунуп келген бир чыл-дагыны — сөөлү чылдарда школарда күш-културга баш-кыларыңың кошк ажалдан, өреникчилерге спорттуң ил-де-бүрү хервириниң солун кылдыр тайлабырап, өөр-ө-пей турарыңда. Чамдык баш-кылар күш-култура китээл-дерин орта эртербес, өреник-чилерге чүте хал, бөт бөм-бүү өстөп берген чоруй баар таварышталар бар. Он аңгыда анык оолдар, урутар боттары баа илелеш чок, хө-стүт үениң канчалар ийн эр-терин билбес болгулар. Тус-тус черлерде комсомол ко-митеттери, организасты-п-Улуг-Хем район.

АГИТКВАТИРАЛАР—ТУС-ТУЗУНДА ДААЛГАЛЫГ

Сүт-Хөлдүң Суг-Аксы суурга херэжениңер чөвүлө 15 кижин составың. Олар шүптү тус-тус даалталарың. Чөвүлөде 4 сектор ажалдан турар. Ылаң-дун эки Чечек Сагаан-оолдуң удуруткан санитар арыг-шевер сектору бодуңуң ажалын эки организастап турар. Ол сектор Суг-Аксы сууда албан органи-зацияларың, садыгыларың, дээр бичырап болгаш инти-чин чеминеге черлериниң, чуртталга бажыңарыңиң сан-итар арыг-шевер байдалы экипалар дээр үңүдүң хы-налдарың, рейдлерини чору-дуп, санитар чүрүмү үрээр чо-руктар-биле шыңгып лемисе-жиң турар. Моңч уламандың куудумчуларың, чуртталга ба-жыңарыңиң, албан-организа-ция черлериниң арыг-силни, са-нитарыг культуруң чурттал-чы чоңун бо талам-биле хара-рысатгазын белезиң.

ИЗИГ-СУГ АРЖААНЫ

Ийн бөрүлүңдүн иччээл-дүн тудуң ортуңуң кадыр-берге-дүе төлөп берген. Дө-дүм Делгелгениң бистин эң оң-оруктуң эртерин олуруң. Ол эң дээрге бирткен орук бешик көрүңүрүң: эңиңе биче-нерин кырадып, карыңың та-мыларың эртериней чоруң каан. Утуге өрениңе автгар болгаш-ла чорудуп чер дийиң.

Ферманда үңгө-ле ийниң хунде алаң Иш-Суг аржаа-ныңга чөпө бергениң. Иш-Суг—дөң хунде. Оңч сүү иштүг аң көстүр — иччээл шапкын хөм болду. Оңч ийн талам-чы күдү бичиң бичиңиң булу-дунда ажалың үе бергел-дүн ийн кара тайла — оң таламчы Улуг Кошкелде, а таламчы таламчы Дырды тай-галы турар. «Хайчын-иңер чидар кал-чаа болаң дөң өстөрүңи кы-лаш тоолдун-ла дыңнаар боор, дээрк мырдың бодистуң үндөң кайгамчык хундө-лүмүн бо чының чаа көрүп, мададылаң.

Бир-ле эл, тайла сны эдө-чөрдөн бурзугейиндир бусту-мы үңүп чидар илде сунуң кижин көрөң, элелеткел болгаш-тарын тоолчуруң-даа. Алаң сууге ийниң бир туу каш-ды-катан кылап болгаш-ла. А бо илде аржаанга 2-3 катан кир-герге-ле: чаа чыккан чүте дег чүрөк бөрүлүңер, бош аарың. Оңч хөй кирер болгаш херв аарып болду. Эссентуңуңуң минералды-к сууларың ажал турарың, Иш-Суг аржааны оон чөпөс күдү эвес болду. Хемжиң оң таламчы өрениңде, ажиң-шөптүңүрениң, аста-риттан, ишати аарыларың, кыш аарымың, дүңгүңүң, иштер аарыларың аржааныңың болгаш илде, сериң баш-чак сууларың өөлүңүр бар.

Хемжиң солгай таламчы чүрөктей, карыңың, кулак-тың, башың аржааныңың бар. Ийнде иштинде-биле 32 ин-чү-бүрү аарыларың аржааны-ңың бар деп билдир кижилер чүгөлөжүр болду. Кандың-дың аары кижилер маңа келсең, сөзүңүң, сөт-киңиң ажалыңыңа хөвөң чү-таалаар болду. «Тоора-Хем» советтуңуң ажал-ыңиңиң бистер мада-лың чаагыр оран—Иш-Сугга мага хандыр элениң, дыңна-гып алгаш, чаа күш, тура-сорук-биле ажал-үрөңгөңө шириткениң. М. ЭРГЕП. Тоюу район.

ДОНЕЦК. Донбасстың индустриалдыг төвүңуң оолдары болгаш кыстары совет болгаш чили амыктарың найырал болгаш эң-сетки каттыштырыгызың чедип илелешкениң киржикчилерин чүрөктин ханызыңдан ажал-дууңа шыкы бай-далга уткуп алган. Демир-орук өскөзүңүң перронуңа эрг-кең хөй кыжандың итинниң соовда аалчылар Донецкиниң хө-мүр-дөп будуруңгелерин сонууруган. ЧУРУНТА: чили делегация «Трудосксия» деп шахтаның даг-жылары-биле кады турлар. Л. САМСОНОВУН ФӨТӨЗУ.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ: Чыгыс 667 000. БЫЗЫ, ШЕТИНКИН-БРАЧЕНКО КУДУЧУЗУ, БАЖЫН № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторуңуң 24-63, редакторуңуң ораалчыларыңың 35-24, пропаганда кылдыңыңа 23-54, харыскалыгы секретарыңың 23-35, партияңың амырдал кылдыңыңың 37-13, культура кылдыңыңың 23-54, кады ажал-агыл кылдыңыңың 21-47, үлгүлүгү кылдыңыңың 22-64, чаага кылдыңыңың 41-27, информация база совет тургууңуң кылдыңыңың 20-60, бухгалтерияңың 31-75, корректорларыңың 27-41. Солун келбейн болганга 32-75 телефонче доглар.